

Анастасія Гайдученко,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: **Валентина Титаренко,**
кандидат філологічних наук, доцент

НАЗВИ ПРИКРАС РУК У СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У роботі досліджено тематичну групу лексики, а саме назви прикрас рук, виявлені в словнику української мови XVI – першої половини XVII. Проаналізовано особливості побутування цих назв у сучасній українській мові.

Ключові слова: тематична група лексики, словник української мови XVI – першої половини XVII, прикраси, лексика.

Мовознавців давно цікавить походження назви прикрас. Цю тему досліджувало багато науковців – А. Сібрук, О. Косміна, Т. Бобер, Г. Березовська та інші. Найменування прикрас зафіксовано в словниках різних століть, зокрема в «Словнику староукраїнської мови XIV – XV ст.», «Словнику української мови XVI – першої половини XVII ст.», «Історичному словнику українського язика» Є. Тимченка, «Словнику української мови» Б. Грінченка.

Нижче проаналізуємо лексеми окресленої групи, виявлені в «Словнику української мови XVI – першої половини XVII ст.». Цей словник укладений на основі староукраїнських писемних пам'яток, котрі є важливим джерелом для вивчення історії української мови на різних рівнях. Самі українські писемні джерела відображають

діалектні особливості української мови на різних етапах її розвитку й свідчать про стійкість таких особливостей в українському мовленні протягом багатьох віків. Словник української мови XVI – I половини XVII ст. створювався на основі текстів з різних регіонів – Лемківщини, Закарпаття, Бойківщини, Наддністрянщини, Наддніпрянщини, Волині та Полісся. Це підтверджує існування текстів зі збереженими рисами південно-західного, північного та південно-східного діалектів староукраїнської мови [1].

Назва *браселикь* [4, вип. 3, с. 51] дійшла до нашого часу, проте зазнала незначних змін. Означає жіночу прикрасу для рук. Слово запозичено з французького *bracelet*, що виводиться від латинського *brachiale*, похідного від *bracchium* «рука», або від французького *bras* «рука», що походить від латинського *brācchium*, середньолатинського *bracium* [2, том 1, с. 246]. Лексема *браселикь* уживається в пам'ятках XVI–XVII ст. зі значенням «прикраса на руку»: «В котроу скрынце были уберы жоны моей: тканки браселики перловые ланцехъ золотьи» [4, с.51 том 3]. У сучасній мові збереглося без семантичних змін у формі *браслет* / *браслетик*.

Синонімічною є назва *запасте* / *запастье* [4, том 10, с. 174]. Це також браслет, який носили на кисті руки. Нині в українській мові ця назва уживається лише зі значенням «кисті руки, що прилягає до передпліччя, тобто зап'ясток» Назва є питомою, походить від праслов'янського *peŕti*, *рьно*, що споріднене з литовським *pinti* «плести, звивати» [2, том 2, с. 238]. Семантика «браслет» на сучасному етапі втрачена.

Наступний вид прикраси на руку *манеля* / *манелля*. Це браслет у вигляді обруча. Назва запозичена з польської мови від слова *manela* «браслет». Походить від старопольського *manela* «круговий орнамент, який носять на зап'ясті» [3].

У словнику української мови XVI – першої половини XVII ст. виявили назву для прикрашання пальців – *кольце* / *кольцо* / *колцо* / *кулце* – «прикраса у формі кола, яку одягали на палець» [4, том. 14, с. 201]. Походить від праслов'янського *kolo*, що означає «коло, круг», а також «колесо». У сучасній українській літературній мові та її діалектах слово збереглося, проте його можуть використовувати і в інших значення.

Отже, у словнику української мови XVI – першої половини XVII ст. ужито не дуже багато лексем на позначення прикрас рук (*браселик*, *запасте*, *манеля*, *кольцо*), котрі за походженням були питомі та запозичені; упродовж свого розвитку слова зазнавали різноманітних структурних та семантичних змін, а також процесу архаїзації.

Список використаних джерел:

1. Дидик-Меуш Г. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. у контексті української історичної діалектології. *Gwary Dzia*. 15. Львів, 2022. С. 47–58.

2. Етимологічний словник української мови: у 6 т. Київ: Наукова думка, 1985–2012.
3. Косміна О. Назви прикрас XI–XVIII століть (матеріали до термінологічного словника). *Народознавчі зошити*. 2018. №1. С. 254–268.
4. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: у 17 т. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 1994–2017.